

quibus præclarè gesta celebrabantur, et quæ in festis canere consueverant antiqui. Multa ejusmodi cantica edidit Moïses.

6° Hæc omnia Moïses scire potuit per revelationem.

Neque dicatur cum Deïstis facta eò minùs fidem mereri quò sunt antiquiora. Nam antiquitas historiæ factorum certitudinem et veritatem non labefactat. Nemo sanæ mentis dubitat de existentia reipublicæ atheniensium, lacedæmoniorum, nec de pluribus factis quæ, cùm florent illæ respublicæ, contigerunt, quamquàm tribus fere annorum millibus à nobis distent, Ergo, pari jure, etc. Facta fidem merentur ratione certitudinis monumentorum quibus innituntur, non verò quia recentiora sunt aut minùs antiqua. Atqui facta in Pentateucho relata omni argumentorum genere confirmantur. Moïses certè non minùs est verax, non minùs fide dignus quàm historici perplures vel græci, vel romani, ut ex probatis liquet. Ergo, etc.

Præterè, existentia et bella Caesaris tam firmâ fide creduntur quàm bella et existentia Francisci primi, licèt priora sint multò antiquiora; ergo fides quæ factis debetur, non decrescit ratione antiquitatis.

Si ob antiquitatem decrescit aliquandò fides factis traditione orati transmissis, at sanè res ita esse non potest; cùm agitur de factis quæ tradita fuerunt scriptis quæ necsupponi, nec adulterari potuerunt, quæ sincera demonstrantur ex innumeris circumstantiis, quorum autores nec decipi, nec decipere potuerunt, prout reverà de factis in Pentateucho relatis à nobis probatum est.

OBJ. 2°. Si hodiernis diebus prodigia quæ in Pentateucho memorantur in terris avenirent, de iis eruditi omnes cuncti historici et orbis universus sermonem haberent; atqui tamen de miraculis quæ in Pentateucho referuntur silentium servatur ab omnibus antiquis historicis. Judæi soli ea commemorant, iisque fidem concedunt. Ergo, etc.

R. 1° Scriptores veteres permultos multa mirabilia ac prodigia à Moïse relata commemorare, uti antea prob. 5. notavimus. Ergo, etc.

R. 2° Populos olim commercio ac societate minimè sibi fuisse conjunctos. Hinc quæ apud gentem aliam contingebant, tam latè quàm hisce ætatibus non manabant nec aspergebantur. Aliundè, antiquissimi historici Pentateucho multò sunt recentiores. Si exstarent annales ejusdem cum Pentateucho antiquitatis, fortè de prodigiis à Moïse relatis mentionem haberent: at verò cùm nihil apud alias gentes, nisi multis post Moïsem sæculis scriptum fuerit, quid mirum si annales aliorum populorum de miraculis ab eo legislatore perpetratis conticescant?

Pentateuchus idioma hebraico conscriptus fuerat omnibus ferè aliis gentibus incognito. Judæi suorum librorum paganis quos odio habebant copiam non faciebant. Non fuerunt isti libri, nisi ducentis circiter antè Christum annis, in idioma alienum et gentibus cognitum translati. Pauci quidam tunc fidem miraculis in Pentateucho relatis adhibuerunt. Nam certum est permultos tunc alienigenas judaicâ religione fuisse initiatos. De judæorum proselytis centies loquitur Josephus.

Porro nemo non videt quantum pondus et quantam fidem Moïsis Pentateucho superaddat hæc alienigenarum mutatio, non enim ab inanum Numinum cultu ad religionem mosaicam adducebantur, nisi rei veritate coacti, et quia miracula Moïsis comperta ipsis erant ac explorata. Alii quidem his miraculis fidem non adjecere. At verò nihil mirum, cum pauci soleant sua præjudicia deponere. Omnes nôrunt judæos aliis populis odio et despectui semper fuisse. Id in suis libellis quotidie asserunt ipsi Deistæ. Jam verò odium et contemptus duo sunt errorum fontes; duæ sunt nubes quæ mentem perturbant, rationem obscurant, et veritatem obtegunt.

OBJ. 3°. Moïsis historia antiquissimis autoribus adversatur, v. g. Trogo Pompejo, Justino, Tacito, etc. qui exitum isaëlarum ex Ægypto diversè, saltem in pluribus, ac Moïses enarrant; Manethoni qui in sua historia ægyptiorum varias hujus populi dynastias enumerat, quæ annos 55,555 conficiunt; Beroso qui refert chaldeos 480,000 annorum astronomicas observationes habere; annalibus sinensium juxta quos sinenses longè antè diluvium exstiterunt. Ergo Moïsis historia fidem non meretur.

R. 4°. Moïsen in pluribus et quidem magni momenti factis cum autoribus etiam profanis consentire, ut constat ex antea dictis. Quo sanè multùm confirmatur istius historiæ veritas.

2°. Fatentibus vulgò eruditis, nihil antè bellum trojanum in scriptoribus profanis certi reperitur; ergo, cum à Moïse dissentiant, nullius sunt ponderis.

5°. DIST. ANT. Moïses autoribus vetustissimis adversatur, et illi autores in factis in quibus à Moïse dissentiant, nullam fidem merentur, concedo; aliter, nego. Rationes autem cur in his fidem non mereantur, Moïsi verò præ ipsis credendum sit, sunt, 4°. quia Moïses testis fuit oculatus gestorum quæ in quatuor ultimis Pentateuchi codicibus memorantur, et quia monumentis certissimis innituntur quæ in Genesi referuntur, ut probavimus. Scriptores verò profani nec fuerunt cœtanei factis in quibus Moïsi contradicunt, nec monumentis certis sua dicta confirmant. Sanchoniaton qui omnibus aliis historicis profanis antiquior habetur, quique (si tamen ipsius sunt fragmenta quæ sub ejus nomine habemus, de quo non consentiunt eruditi) magis quàm alii omnes, Moïsi consentiens est, tamen non vixit nisi pluribus sæculis post Moïsen sub Gedeone, vel juxta alios sub Davide. Manethon et Berosus sub Ptolomeo Philadelpho tantùm florere; Trogus Pompejus sub Augusto, etc. Jam verò autoribus à factis de quibus loquuntur tanto temporis intervallo remotis, qui aliundè nullis momentis certis suas narrationes confirmant, fides nulla debetur. 2°. Illi omnes autores populis quorum texunt historias adulantur, ipsis remotissimam concedentes antiquitatem cujus semper fuerunt amantissimi. His populis in multis blandiuntur. Studio partium et ad propagandam suæ gentis famam scripserunt. È contrario Moïses dura et probrosa sæpè de isaëlitis enarrat. Igitur ipsi nunquam credidissent isaëlitæ nisi certissima et omnibus nota memorasset. Ergo ipsi credendum est. 5°. Illi historici

profani inter se non consentiunt, nec forsan duo sunt qui eadem commemorent; ergo fidem Moisi debitam non debilitant.

R. 4°. Ad singula. Ad primum. Trogus Pompéjus historiam universalem sub Augusto 44 libris elucubravit. Hoc opus contraxit Justinus sub Antonio imperatore. Perit Pompeii historia. Superest tantum Justinii epitome, Tacitus versus finem primi sæculi scripsit. Jam verò manifestum est tres istos autores, qui tot sæculis post exitum isaëliitarum ex Ægypto conscripserunt, non potuisse hunc eventum certò cognoscere. Nullum omninò factorum quæ commemorant argumentum afferunt. Ergo audiendi non sunt.

Manethon, ut vulgò creditur, trecentis annis antè Christum, tempore Ptolomei Philadelphi, vivebat; græcè scripsit historiam ægyptiorum quam contraxit Julianus Africanus. Duntaxat supersunt quædam Juliani Africani fragmenta in Chronico Eusebii relata. Præterèa, quæ in tertia responsione diximus, Manethoni, sicut omnibus aliis autoribus profanis conveniunt. Addimus multos eruditos existimare conciliari posse cum Pentateucho ea quæ circà dynastias ægyptiorum scripsit, sive asserendo plures reges simul regnasse, sive annos ægyptiorum fuisse nostris multò breviores, v. g. unius mensis, sive quocumque alio modo. Consuli potest D. *Dorigni* in libri cui titulus: *Chronologie des rois du grand empire des égyptiens, etc.* qui ostendit hanc ægyptiorum chronologiam cum chronologia hebræorum et Vulgate versionis perfectè concordare.

Aliundè, Manethon mille absurda memorat, v. g. mellis exundationem existisse in Ægypto, lunam multum excrevisse, septuaginta reges septuaginta tantum diebus regnasse. Hinc Diodorus qui post ipsum scripsit, nequidem illum citat.

Præterèa, si Ægyptus hanc habuisset antiquitatem de qua in decursu temporum gloriata est, nonne Moises facilè regionis istius historiam cum chronologia mundi accommodasset? Numquid in suis libris inseruisset temporum descriptiones quas irrisissent ægyptii judæorum vicini? Vide Huttev. tom. 4. p. 495.

Berosus sub Ptolomeo Philadelpho chaldæorum historiam condidit, cujus multa fragmenta in Josepho leguntur. Porrò certum est ipsum errasse, cum observationes tam antiquas attribuit chaldæis. Si enim tam antiquæ existissent apud istos populos observationes astronomicæ, ut quid igitur Callistenes qui diù antè Berosum vixit, videlicèt tempore Aristotelis, nihil tale detexit? Ut quid observationes quas iste philosophus sub Alexandro magnâ curâ inquisivit inter chaldæos, turre babilonicâ recentiores inventæ sunt?

Quantum ad annales sinensium quorum increduli solo religionis odio antiquitatem perpetuò jactitant, probat citatus Dominus *Dorigni* ipsorum chronologiam, qualis agnoscitur à literatis et criticis sinensibus, cum chronologia hebræica perfectè consentire. Illud idem sequitur ex sententia eruditi Freret. Consuli insuper potest ea de re lib. cui tit. *Examen de la thèse du sieur de Prades*, in quo ostenditur initia sinensium, sicut ferè omnium populorum, esse fabulosa. Ipse

Confucius, ut in annalibus sinensium legitur, 551 anno antè Christum natus, qui antè incendium librorum scripsit, fatetur dubia esse quæ sub dynastia *Hia* et *Chang* gesta fuere; incipit memorare quæ sub dynastia *Thecou* peracta sunt 4422 annis antè Christum et post diluuium 4222; antiquiora silet. Ergo stupenda sinensium antiquitas merum est commentum, ex ipso Confucio; ergo non potest historiæ Moïsis opponi. Increduli antiquissimas lunæ vel solis defectiones nobis objectant apud sinenses observatas. Sed immeritò; siquidem antiquissima quæ apud hos populos observata fuerit eclipsis, licet diversis temporibus eam collocent astronomi, tamen juxta eos qui illam antiquiorem esse volunt, nonnisi anno 185 post diluuium contigit.

INST. Si vera essent quæcumque in Pentateucho memorantur, Sanchoniaton qui scripsit de phœnicibus seu chananæis, qui ipse terram chananæam incoluit, sanè locutus esset de stragibus quæ ab hebræis in terra chananæorum peractæ, sive in Pentateucho, sive in libro Josue referuntur. Atqui tamen autor iste qui post tot clades scripsit, de iis altum servat silentium; ergo Pentateuchus nullam fidem meretur. Ita autor libri cui tit. *Dieu et les Hommes*.

R. 4°. Sanchoniatonem de theologia et antiquitatibus phœnicum scripsisse, non verò de historicis. Quid porrò mirum nihil de cladibus à populo judaico factis ab eo dictum fuisse? Quot scriptores de antiquitatibus, theologiâ et ritibus populorum dixerunt, qui res historicas silent!

2°. Controvertitur inter eruditos utrùm fragmenta

quæ sub nomine Sanchoniatonis vulgò laudantur, ab ipso scripta fuerint. Quid autem ex facto dubio ac incerto concludi potest?

5°. Supersunt tantùm quædam Sanchoniatonis fragmenta quæ apud Porphyrium et Eusebium leguntur. Quis igitur asserere potest ea quæ ad hebræorum in terra chananæa clades spectant, ab illo non fuisse scriptis tradita?

OBJ. 4°. Minos leges suas ab ipso Jove datas suasit cretensibus; Numæ Pompilius romanos decepit, sua statuta à Nympha Egeria dictitata pronuncians; Mahumes saracenos, sese ab angelo Gabriële inspiratum proferens. Ergo pariter Moïses, etc.

Hæc cum diis commercia fuisse occulta. Hæc quidem nullâ probatione nixa erant, sed neque etiam ullo momento positivo rejici poterant. Hinc plebs credula, cui aliundè leges jucundæ, et in eo à mosaïcis valdè dissimiles, proponebantur, decipi potuit. Verùm facta Pentateuchi publica sunt, splendida. Quomodò, v. g. Moïses potuisset decipere judæos circà transitum maris rubri? Quomodò potuisset suadere illis seipsos manna cœleste per quadraginta annos comedisse, nisi ita factum fuisset? Ergo discrimen permagnum est.

OBJ. 5° Moïses multa facta impossibilia narrat, v. g. globum terrestrem olim exundatione universali aquis fuisse obductum, omnia animantia terræ cum alimentis circiter per annum necessariis in arca Noëmi fuisse conclusa, primævos homines pluribus sæculis vixisse, gigantes exstitisse, Pharaonem cum agmine equitum

israëlitas fuisse insecutum, licet Exod. 9. v. 5 et 6. omnes equos et omnia animantia periisse referatur; ergo nullam fidem meretur.

R. N. ANT. Ad primum. D. *Pelletier*, in opere cui tit. *Dissertation sur l'Arche de Noé*, calculo inito, demonstravit Arcam qualis in Genesi describitur, satis spatiosam fuisse quàm ut includeret omnia animalia, herbas, alimenta, uno verbo, cuncta quæ in Arca fuisse conclusa à Moïse referuntur. Hinc nulla ea de re apud eruditos superest difficultas. Hæc demonstratio quam brevitalis causâ prætermittimus in Commentar'io Calmeti legi potest.

Frustrâ exclamat autor libri cui tit. *Dictionnaire philosophique*, fieri non potuisse ut per pluviam quadraginta dierum tota globi superficies aquis obducta fuerit, ut omnia animantia ex quatuor mundi partibus ad Noëmum confluerent, ac pabulum invenirent post egressum è Noëni navigio. Nam, 1° non dicimus id factum fuisse sine miraculo; non dicimus id factum fuisse aquis duntaxat pluviis; verùm speciali Dei voluntate id contigit; *rupti sunt fontes abyssi magni*, seu oceani vastissimi, ac altissimi. Quis dixerit tantâ aquarum coplâ, voluntate Dei speciali, montes excelsores operiri non potuisse? 2° Omne animantium genus in Asia, aut etiam in partibus à Noëmo non longè dissitis adfuisse dicere quid vetat? Aliudè, cur Deus qui ea creavit, ex regionibus remotissimis aut etiam ex omnibus terræ partibus ea non congregasset? 3° In Scripturis legitur montium vertices, duobus mensibus

antequàm animalia ex Arca egredierentur, fuisse aquis vacuos. Porro in regionibus istis sole fervidis, campi, eo temporis spatio, herbas et plantas procreare potuerunt. Ergo, etc.

Ad secundum. Adversariis probandum esset homines pluribus sæculis non vixisse. Verùm nunquàm istud præstabant. Plures historici profani in hoc facto Moïsi consentiunt. Cur autem diù vixerint primitivi homines, et decursu temporum brevior facta sit hominum vita, plures afferri possunt causæ. Prima: ut homines diutius viventes citius multiplicarentur. Secunda: ut artes invenirentur; cum enim experimentis detegantur, facilius erat primis parentibus qui tot experti fuerant, eas adinvenire. Tertia: Adami et ipsius filiorum scientia, qui fructus succi pleniore, aliaque mediæ vitæ producendæ aptiora cognoscere poterant quæ per diluvium perierunt. Quarta: hominum constitutio quæ tunc recens condita robustior erat ac validior, nondum ærumnis morbisque confecta, quæque in decursu hisce omnibus debilitata fuit. Quinta fuit hominum sobrietas, victus simplex. Voluptariorum hominum intemperantia non sinit ipsos esse senes. Quo temperantiùs, eò salubriùs vivitur. Mille ciborum condituræ corporis constitutionem debilitarunt. Nam, ut ait Horatius,

Dulcia se in bilem, vertunt, stomachoque tumultum
Longa feret pituita...

Sexta: per diluvium omnia subversa sunt. Aquis marium obducta, dilutaque, facta est infelix terra frugibus. Alia fuit aëris temperies. Hinc paulatim debili-

tatum est benè constitutum corpus. Hinc post diluvium gradatim brevior facta est hominis vita, ita ut à Davidis tempore hominum vita ferè nunquàm ultrà septuaginta aut octoginta annos producat.

Quidam dixerunt annos tunc temporis fuisse unius tantùm mensis, diutiùsque patriarchas quam nostris temporibus non vixisse. Verum hæc responsio non valet, meritòque ab omnibus nunc repellitur, quippè quæ Scripturis non consentiat.

Ad tertium. Non tantùm Moïses, sed historici profani gigantes admiserunt, uti videre est apud Grotium. Nostris quoque temporibus visus est homo è Germaniâ natus cujus statura septem pedes superabat. Cæterùm non admittimus (nec istud legitur in Scripturâ) immanem gigantum proceritatem, quam fingunt nonnulli poëtæ et autores quidam fabulosi.

Existencia gentis integræ gigantum qui dicuntur *les Patagons*, novissimè ducis *Byron* angli et omnium quos in suo perlongo itinere maritimo socios habuit testimonio confirmata, nunc in dubium non adducitur, sed admittitur à viris minimè credulis.

Ad quartum. Equi et animantia duntaxat quæ erant in agris periisse referuntur, ut videre est Exod. 9, v. 3. *Ecce manus mea super agros et super equos*, nempè qui erunt in agris. Id patet ex contextu; siquidem eod. cap. v. 19 et 20, mentio est de jumentis plurimis. Ergo ea quæ domi erant minimè perierant. Ergo, etc.

OBJ. 6°. cum præadamitis. Moïses narrat omnes homines ex uno Adamo natus esse: atqui tamen illud falsum est. Nam Caïn post Abelis occisionem dicit:

Omnis qui invenerit me occidet me. Hæc verba significant, tempore quo Caïn Abelem occidit, alios existisse homines præter Adamum et Evam. Atqui tamen illi homines non erant adami et Evæ filii; occiso enim Abele, cum Seth ex Eva natus esset, hæc dixit: *posuit mihi Dominus aliud semen pro Abel.* Ergo Adamus et Eva tempore quo Abel occisus est, et antequàm nasceretur Seth, non habuerant nisi Abelem et Caïnnum. Reverà, Scriptura antè Seth nullos Adami filios nisi Caïnnum et Abelem commemorat. Ergo illi homines quos timebat Caïnus, cum Abelem occidit, et antequàm nasceretur Seth, non erant ex Adamo orti; ergo omnes homines non sunt ab Adamo nati, ut refert Moïses.

R. Scripturam quidem silere de filiis quos Eva et Adamus, præter Caïnnum, Abelem et Seth, susceperunt. At quid indè? Scriptura omnia non commemorat, sed tantùm ea quæ ratio suscepti operis exigit. Hæc verba Evæ, *posuit mihi Dominus aliud semen pro Abel*, minimè probant Adamum et Evam nullos alios habuisse filios, uti attendenti patet. Nihil ergo vetat quominus dicatur fuisse tunc plures homines, vel ex Adamo vel ex Abele ortos, quos reformidabat Caïnus.

Insuper, etsi Caïnus Adami vel Abelis filios timendos non habuisset, nonne proprios natos, qui patris exemplo ad facinus audaces facti hunc interficere poterant, reformidare potuit? Præterea, paradiso expulsus, timore percussus, feras à Deo in vindictam sibi permissas reformidans, nonne exclamare potuit, *omnis qui invenerit me, occidet me?* Potuit ergo hæc verba pro-

ferre, quanquàm Adamus et Eva tunc nullos filios præter Cainum et Abelem habuissent.

INSTR. Homines duplicis sunt speciei, albi et nigri. Ex albis nunquàm nigri nascuntur et vicissim. Ergo omnes homines ex uno homine prognati non sunt, ut vult Moïses. Ita plures increduli.

R. Viatores referunt ex nigris nasci albos. Tales reperiuntur in Africa, in regno *de Loango*. Ii odio habentur à nigris. In hoc regno tamen gratias obtinent apud principes, variisque muneribus et ipso sacerdotio funguntur. Tales reperiuntur in insula *Borneo*, in nova Guinea. Talis vir ostentui fuit Lutetiæ non multis abhinc annis. Vide recentem historiam universalem anglicam, tom. 6, p. 295, editione in-8°. Vide etiam Dissertationem ea de re D. *de Maupertuis*. Innumeri autores, Malpighi, Litre, Sanctorini, Heister, Formey, etc., de pelle et colore nigrorum inquisiverunt. Buffonius, hist. natur., tom. 6, editio in-12, p. 552, diversitatem colorum quæ est inter homines climatibus et alimentis tribuit. Quanquàm autem forsàn perfectè explicari nondum potuerit quam sit nigri coloris causa, sive bili, sive sanguini, sive calori, sive solo, sive cuicumque alteri causæ assignetur, sive sit casus fortuiti et naturæ nobis incognitæ varietatis effectus, saltem ex modò dictis: neminique diffidente, ex nigris sæpè nascuntur albi. Pari ratione ex albis nasci potuerunt nigri. Ergo ex eadem matre nasci potuerunt tum albi, tum nigri.

OBJ. 7°. Moïses, Exod. 5, Deuteron. 6, et alibi terram promissam exhibet ut tellurem feracem, fructibus

omnibus opimam, *melle et lacte fluentem*: atqui tamen terra promissa quæ nunc Palæstina vocatur, terra est arida, jejuna et sterilis, ut constat testimonio viatorum multorum qui hanc regionem lustraverunt; ergo Moïsi fides nulla debetur.

Hæc in odium religionis recañtant persæpè hujus sæculi pseudophilosophi. Ita habent scripta quæ inscribuntur, *Dictionnaire encyclopédique, Dictionnaire philosophique, Portrait de la Palestine, etc.*

R. A vero procul errare Deistas. Terram promissam pinguem et uberrimam fuisse multis firmissimisque probari potest argumentis. Id constat, 4°. ex autoribus sacris, Moïse, Exod. 5, Deuteron. 6, Jeremiâ, cap. 44, Ezechiële, cap. 20, Davide, Salomone, Isaiâ, etc.

2°. 5. Reg. cap. 5. Salomon cum templum Hierosolymitanum ædificaret, Hiram tyriorum regi, à quo ligna et materiem obtinuerat, singulis annis *præbebat coros tritici viginti millia in cibum domui ejus*. Quæ tritici copia 400,000 modios parisienses adæquat (corus hæbræorum sexcentas circiter libras pendeat). Porro tanta frumenti copia non reperitur in plagis siticulosis et sterilibus quæ alendis incolis non sufficiunt.

5°. 2, Reg., cap. 24, tredecim centum millia inter judæos inventa sunt virorum qui educerent gladium. Ad minimum igitur quatuor milliones hominum fuerunt inter judæos. Hæc autem regio, consultis tabulis geographicis, angusta est. Jam verò regio tam arctis augustata limitibus tot hominum alimentis sufficere non potuit, nisi frumento, frugibus variis, omnibusque vite necessariis abundaverit.

4°. Hecataeus Abderita qui omnium Alexandri itinerum et expeditionum comes fuit ac socius, qui consequenter Judæam lustraverat, refert apud Josephum, resp. ad Appion. lib. 2, cap. 8, regionem hanc esse opimam ac fertilem.

5°. Josephus è Judæa natus, non infimæ notæ historicus contra Appionem, lib. 2, cap. 4, de bello judaico. lib. 5, cap. 4, antiquitatum judaicarum, lib. 8 et 15, Palæstinam describit ut regionem feracem, locupletissimam, tritico, fructibusque omnibus uberrimam, lacte, manantem, hominumque refertam.

6°. Tacitus, Hist. lib. 5, cap. 5. Palæstinæ solum uberrimum esse, ibique exuberare fruges asserit. Plinius, Diodorus Siculus, Marcellinus idem scripserunt.

7°. S. Hieron. qui diù in Palæstina commoratus est in caput 5. Isaïæ sic loquitur: reverà, nihil terrâ promissionis pinguius, si non montana quæque, atque deserta, sed omnem illius latitudinem à rivo Ægypti usque ad Euphratem contra orientem accipias.

8°. Etiamnunc sunt Palæstinæ partes uberrimæ, ut testantur historici, viatoresque recentiores, v. g. Claudius Malingre, lib. cui titulus: *Nouveau théâtre du monde, dédié au cardinal Mazarin*. Legantur insuper opera alia gallico idiomate conscripta quæ inscribuntur: *Voyage de la Terre Sainte, imprimé à Paris 1646, chez Berthier; Dictionnaire géographique, traduit de l'anglais de Laurent Échard*.

9°. Regio nulla est quæ, si consideretur locorum situs, ad vegetationem sit aptior.

10°. Equidem Palæstina, exceptis quibusdam parti-

bus quæ cultoribus centesimâ fruge scenus reddunt, nunc sterilis est et infructuosa. At verò quis indè concludet terram hanc olim in eo statu fuisse? Quot mutationes in ea regione factæ sunt à regibus Ægypti, Babylonis, Syriæ, à romanis, saracenis, europæis qui sub vexillo crucis sacrum bellum susceperunt, totque prælia in his tractibus cum saracenis commiserunt, ab arabibus qui ibi sæpè castra metantur, omniaque diripiunt! Quoties illius regionis incolæ per orbem dispersi sunt! Hinc agri deserti sunt à cultura. Jam verò agri sine cultura fructuosi esse non possunt. Præterèa, nostris temporibus quæritur ubi Ninive, ubi Babylon, ubi Troja fuere, licèt urbes istæ celeberrimæ fuerint. Solitudines ac desertæ sunt regiones ubi sitæ fuerunt civitates illæ olim amplissimæ ac florentissimæ. Quanta mutatio in Græcia, in Ægypto! Quid mirum ergo tantam in Judæa factam fuisse mutationem, ferè incultas esse, ac consequenter steriles multas illius regionis partes?

11°. Autor descriptionis Palæstinæ asserit judæos coactos fuisse terras è planitie in rupes transferre, ut terris istis varia semina committerent, aut ibi vites consererent, idque constare ex parietinis innumeris quæ terras sustentabant, quæque etiamnum conspiciuntur. Undè concludit solum Palæstinæ olim aridum fuisse et sterile. Verùm, 1° hæc terrarum ad rupes deportatio extra omnem dubitationem non est. 2° Ex ea judæorum industria concludendum est eum Vossio Judæam fuisse populo frequentissimam, et consequenter rerum vitæ necessariorum copiam habuisse, nedum

inferri possit regionem hanc sterilem fuisse ac Helvetiæ similem, ut autor prædictus opinatur. Nam nulla regio sinarum imperio populis frequentior, nulla consequenter fructibus vitæ necessariis uberior. Atqui tamen terras ad rupes transferunt sinenses, sicque montes steriles, ipsasque rupes fœcundant. « Il n'y a, *inquit Duhaldu* in *historia sinensi*, tom. 2, p. 64. « aucun terrain à la Chine qui ne soit cultivé. C'est « un spectacle agréable de voir quelquefois des plaines « de trois ou quatre lieues, environnées de collines et « de montagnes, coupées en terrasses depuis le bas jusqu'au sommet. Ces terrasses se surmontent les unes « les autres au nombre de vingt ou trente, à la hauteur chacune de trois ou quatre pieds. Quand les « montagnes sont pierreuses, les chinois en détachent « les pierres, et en font de petites murailles pour soutenir les terrasses. » Populus in regione fertili in immensum sobolescit ac propagatur. Hinc si angustum sit spatium quod occupat, opus est ut industria spatium succurrat. Hinc judæi montes ipsos et rupes ærumnis multis et laboribus uberabant; ergo, etc.

42° Autor prædictæ Palæstinæ descriptionis immeritò Judæam suorum incolarum alimentis non suffecisse concludit, eo quòd judæi patriam deserentes, Alexandria et aliis in regionibus mercaturas facerent. Nam, 1° Judæi disciplinæ ruris studium dabant, agrorumque culturâ oblectabant se. Quidam postremis temporibus, Alexandria et in quibusdam aliis regionibus mercaturam fecerunt; at verò non idèò commercium exercebant quòd Palæstinæ solum sterile esset ac jejunum,

verùm quòd in exteris nationes peregrinandi aut rem ampliandi cupidine essent abrepti. Nonne, v. g. galli, angli, aut viatores aut mercatores in omnibus mundi partibus reperiuntur? Quis indè concludet Galliam, Angliam tractus esse infœcundos ac steriles? 2° Judæi plures patriam deseruerunt et in exteris gentes se receperunt, ne in servitutem et in vincula conjicerentur à principibus vicinis, v. g. Theglathalasar, Sennacherib, Nabuchodonosor, et aliis qui in Judæam irrumpebant; ergo, etc.

Obj. 7°. Dici potest cum autore lib. cui tit. *Telliamed*. et Buffonio in *Historia naturali*, varia strata terræ, conchas marmoribus inclusas, et alias marium exuvias quæ ubique reperiuntur, totidem esse monumenta maximæ mundi antiquitatis, ac etiam multò majoris eâ quam tradidit Moïses. Nam hæc omnia naturæ phænomena non possunt tribui nisi successivis et lentissimis alluvionibus maris, ejus aquæ tum primùm obtigerunt tellurem quæ non potuit in eo esse statu in quo nunc perspicitur nisi post innumera sæcula, et postquam aquæ, depositis in terra variis conchilibus, paulatim recesserunt. Maxima mundi antiquitas atque forsitan plus quàm centum annorum millia requisita fuerunt, ut illæ aquæ terram primùm obtegentes paulatim recederent, et conchilia in terræ superficiebus deponerent. Sine illa mundi antiquitate explicari aut enucleari nequit cùr tot sint conchæ et maris exuvie intrâ tellurem infixæ. Ergo mundus est antiquior quàm refertur à Moïse. Hinc juxta *Telliamed* et plures Deistas, Deus mundum non creavit, seu saltem juxta illos,

eum non condidit eâ epochâ quâ Moïses illum à Deo creatum asserit.

R. 1°. Hæc omnia et similia novorum philosophorum systemata ad summum meras esse possibilitates, mera commenta, meras chimeras nullo fundamento innixas, quæ narrationi Moïsis in qua, ex dictis, omnia veritatis signa deprehenduntur, debitam fidem detrudere non possunt.

R. 2°. Nedum conchilia, pisces in lapides conversi, et aliæ maris exuviæ rupibus insertæ lentissimis maris alluvionibus tribui debeant ad sensum Buffonii, nedum tantam mundi antiquitatem probent, Moïsisque narrationi fidem detrahant, quin potiùs Moïsis historiam confirmant, et sunt monumenta certissima eventûs in perpetuum memorabilis qui in Pentateucho refertur, exundationis nempe universalis. Dicimus itaque illas maris exuvias esse totidem diluvii numismata, ut ait Fontenellius, minimè verò effectus alluvionum successivarum maris aquarum, quæ olim terras operuerint.

Enim verò aquæ diluvii circiter per annum tellurem obtegentes debuerunt illam diluere, emollire usque ad quamdam profunditatem, sicque per magnam exagitationem conchas et alias marium exuvias inseruerunt variis terræ partibus, quæ deinceps, siccatibus aquis, induratae fuerunt, saliumque diversorum efficientiâ factæ sunt lapides et marmora. Ergo, 1°. conchilia ex diluvio universali oriri possunt, nec usquam probabitur ab adversariis pisces qui in lapides induruerunt, conchas quæ quotidie in montibus et omnibus aliis terræ locis reperiuntur, successivis lentissimisque marium allu-

vionibus, ad sensum Buffonii, non verò diluvio universali esse assignandas. Ergo vacillat argumentum modò propositum, nulliusque est roboris. Imò asserimus, 2°. experimentis Buffonii et Telliamedi systema prorsus everti nostramque sententiam exindè confirmari. Nam, ut notat Fontenellius, reperiuntur in terræ visceribus folia, plantæ et arbores peregrinæ, quæ in lapides conversa sunt. Jam verò, si fossilia hæc in lapides conversa quæ in terræ sinu deteguntur, tribuenda forent aquis à mundi primâ origine globum terrenum obtegentibus, paulatim recedentibus, et maris exuvias in locis quæ antea occupabant relinquuntibus, sanè inter illa non reperirentur folia, plantæ, arbores peregrinæ. Nam aquæ maris recedentes non potuerunt folia, plantas, arbores relinquere in locis in quibus non erant illæ plantæ et arbores: atqui cum recesserunt aquæ ex locis in quibus illæ plantæ reperiuntur, ibi nondum erant illa folia, plantæ et arbores; aliòquin dicendum foret illas plantas, arbores et folia sub aquis nata fuisse: quod incredibile est. Aliundè, in Europa, v. g. reperiuntur plantæ et folia peregrina quæ non nascuntur nisi in America. Jam verò illud facile intelligitur, si fuerit diluvium universale; huc enim potuerunt asportari per aquas diluvii violenter agitata: minimè verò, si plantæ illæ vel folia dicantur marium sensim sine sensu decrescentium et recedentium reliquiæ, ut claret. Ergo fossilia quæ in lapides duruerunt, et conchilia quæ in terris delitescunt, diluvio, non verò aquis marium paulatim decrescentium tribui debent.

Adversarii nobis objiciunt, 1°. conchas debuisse in rupibus et montibus inseri ex eo tempore quo existerunt et formati sunt illi montes : atqui montes et lapides jamjam formam suam acceperant et existebant antè diluvium ; ergo, etc. 2°. Terram et rupes non potuisse per aquas dilui, nisi conchæ etiam diluerentur. 3°. Lapidés et marmora in quibus conchilia infra reperiuntur, nunquàm potuisse per aquas dilui. 4°. Inquiunt, si terræ superficies fuisset per aquas diluvii dissoluta, pisces omnes aquis lutosi innatantes necessariò periissent.

Respondemus ad primum, reverà antè diluvium existisse montes ; siquidem testatur Scriptura aquas montibus fuisse excelsiores. Sed rupes et lapides antè diluvium fuisse nullibi legitur ; de hoc enim silet Textus Sacer. Hinc aquæ diluvii per annum unum potuerunt montes illos liquefacere, et conchas deponere in medio stratorum terræ ; deinceps verò strata terræ permulta asperitate salium indurata sunt, et facta lapides, rupes, etc. Quod autem lapides olim liquidi et molles fuerint. Illud certissimum est, ac in ipsa sententià adversariorum admittendum ; aliòquin conchæ non potuissent illis insigi. Cæterum, etsi antè diluvium montes, lapides, marmora admitteremus, non idèò vinceremur, siquidem dici posset in illis lapidibus et montibus diluvio antiquioribus conchilia non reperiri, sed tantùm in lapidibus et montibus per diluvium formatis.

Ad secundum. Rupes, lapides, ex modò dictis, si antè diluvium existerint, per diluvium non fuerunt diluti, sed terræ superficies sola dissoluta est ; ergo nulla difficultas.

Tertium eodem modo solvitur.

Ad quartum. Cùm terra diluta semper deorsùm tendere debuisset, hinc forsàn altiòres superficies sat lutosæ non fuèrunt, quàm ut exindè pisces perimi debuerint. Aliundè, etsi periissent, superfuissent piscium ova, ex quibus calefactis nasci potuerunt pisces qui nunc maria incolunt.

Neque dicatur conchilia nec maris nec piscium esse reliquias, sed in sinu terræ, successu temporum, vi et efficacità salium fossiliumque terrenorum effecta fuisse. Nam, 1°. perfecta similitudo concharum terrenarum cum maritimis conchilibus. 2°. Vestigia artis et industriæ quæ in illis conchilibus observantur, quæ quidem industria solis animalibus conservationi suæ invigilantibus tribui potest, clarè probant conchas esse maris exuvias et olim fuisse piscium sedes. Aliundè reperiuntur in terræ visceribus fossilia, piscibus maritimis pisciumque partibus perfectè similia. Jam verò impossibile est ut fossilia hæc, si salium vi et efficientià, fortuitoque casu producantur, pisces vel piscium partes ex vero effingant, et tam perfectè imitentur. Hæc argumenta fusè prosequitur et innumeris factis firmat D. *Guettard*, ut videre est in *Historia Academiæ regie Scientiarum*, an. 1759, in quo opere planè refellit D. *Bertrand*, qui contra consuetam omnium physicorum opinionem negaverat conchas olim ad mare pertinuisse. Ergo conchæ, arbores, vel plantæ in lapides conversæ ex aquis marium paulatim recedentibus non oriuntur, sed ex diluvio universali. Ergo Moïsis narrationem mirum in modum confirmant, nedum fidem ei debitam